

CATHPRIJS 2022

Inleiding en uitreiking door Martijn Ridderbos

Dames en heren,

Het doet mij een groot genoegen om vandaag in deze volle Pieterskerk de Cathprijs te mogen uitreiken. De Cathprijs is een tweejaarlijkse prijs die is vernoemd naar mr. K.J. Cath, die in 1988 afscheid nam als voorzitter van het College van Bestuur van de Universiteit Leiden. Een keer in de twee jaar mag de universitaire gemeenschap (groepen) studenten en/of medewerkers voordragen die met (ondersteuning van) onderzoeks- of onderwijsactiviteiten de Universiteit Leiden op een positieve manier voor het voetlicht hebben gebracht. Ik zal nu kort toelichten tot welke besluit de jury dit jaar is gekomen.

We hebben vandaag bij deze opening met elkaar gesproken over vrede en veiligheid, de betekenis van grenzen, vrijheid, het overwinnen van beperkingen en het je veilig voelen bij een gemeenschap.

De wetenschap kan zoals door de vorige sprekers benadrukt via onderzoek en onderwijs hieraan een grote bijdrage leveren. Een belangrijk fundament voor de wetenschap om deze bijdrage te kunnen leveren zijn betrouwbare en verifieerbare data en feiten. Je zou het ook (in wat minder wetenschappelijke taal) de echte 'waarheid' kunnen noemen.

Dit fundament hebben wij en jullie als nieuwe studenten nodig voor goed onderzoek en onderwijs, maar het kan ook een bijdrage leveren aan de samenleving. Want neem nu de oorlog in Oekraïne waar we eerder over spraken en de informatie hierover die een grote rol speelt in de wijze waarop wij naar dat conflict en naar de wereld kijken. Online worden berichten, video's en foto's van de oorlog door iedereen op sociale media kanalen gedeeld, beschuldigingen en propaganda gaan over en weer. Maar wat is waar, wat is nepnieuws, wat is propaganda? Hoe wegen we de informatie die 24 uur per dag en via diverse kanalen tot ons komt? Wat doen we met meningen en sentimenten? En, welke impact heeft dit voor de waarde die wordt toegekend aan wetenschap?

Door te leren en te ervaren wat het belang is van de 'echte feiten' kunnen jullie als nieuwe lichten studenten een bijdrage leveren aan een wereld die zijn opinie, oordeel of mening vormt op basis van de echte feiten en niet op basis van gewenste feiten of 'fake' feiten.

Ik ben dan ook erg blij en trots dat ik vandaag namens de jury de Cathprijs mag toekennen aan de Nieuwscheckers, de factcheckers van de Universiteit Leiden voor hun baanbrekende werk om steeds weer onvermoeibaar de feiten van het nepnieuws te scheiden en aankomende studenten te leren hoe zij hun eigen werk zelf kunnen factchecken. Volgens de jury gaan de Nieuwscheckers de strijd aan met het grote probleem waarmee de wetenschap en de maatschappij vandaag de dag worden geconfronteerd: feiten, meningen, sentimenten, maar ook verdraaiingen en onwaarheden domineren het nieuws. Daarmee gepaard gaat een toenemend wantrouwen, waarbij de geloofwaardigheid van wetenschappelijk onderzoek en wetenschappelijke vindingen in twijfel worden getrokken, zelfs worden gediskwalificeerd ten gunste van fake news. Dit gaat zelfs zo ver dat wetenschappers persoonlijk worden bedreigd.

Hun werk is een ode aan de waarde van de wetenschap – het waardevrij produceren en verifiëren van kennis – en geeft goed aan op welke wijze wij de samenleving willen en kunnen dienen. Wetenschappers, maar ook politici en beleidsmakers kunnen hun werk immers alleen maar doen als zij zich kunnen baseren op kennis en op (gecheckte) feiten. De nieuwscheckers zijn ambassadeurs van de Leidse universiteit en de waarden waar zij voor staat: vrijheid, verbinding, vernieuwing en verantwoordelijkheid.

De missie van Nieuwscheckers, een internationaal erkend fact-checking netwerk, is om op de eerste plaats de samenleving te helpen (online) nieuws en informatie op waarde te schatten. Daarnaast is hun missie om studenten van de opleiding Journalistiek en Nieuwe Media van de faculteit Geesteswetenschappen te leren hoe zij factcheckmethoden en -tools kunnen gebruiken, zodat zij als toekomstige generatie journalisten informatie kunnen evalueren en verifiëren.

Door hun zichtbare werk hopen we dat steeds meer mensen het belang hiervan zullen inzien en het gevoel zullen hebben dat dit en daarmee de wetenschap een bijdrage levert aan een gevoel van vrijheid en veiligheid. Dit gaat niet zonder tegenslag en noeste arbeid, immers niet iedereen is gediend met de 'echte waarheid'. Daarom is erkenning en waardering voor dit werk op zijn plaats. Dat past ook heel goed in de verbreding van het erkennen en waarderen van wetenschappelijke prestaties. Eén van de pijlers van ons strategische plan.

Wij zijn heel blij dat ook minister Dijkgraaf het belang hiervan onderkent en dat hij de komende jaren geld vrijmaakt voor een nieuw nationaal centrum voor wetenschapscommunicatie (waar wij vanuit Leiden ook een bijdrage aan mogen leveren) en waarmee we als samenleving steviger (gaan) staan voor wetenschappelijke feiten én voor de mensen die deze verkondigen.

Mag ik de delegatie van de nieuwcheckers uitnodigen om naar het podium te komen zodat ik hen kan feliciteren met de Cathprijs en de prijs aan hen kan overhandigen.